

NGŨ LIỆU

Phụ lục 2.10

GỎI¹ TẾP² NHẢY – NHÌN THẤY GHÊ, ĂN THÌ MÊ

(Trích *Bốn mùa thương nhớ*)

- Nguyễn Linh Giang -

Hình 1: Bàu Trạng (Quảng Trị)
(Nguồn: Internet)

(1) [...] Mảnh đất Vĩnh Linh, tỉnh Quảng Trị được nhiều người biết đến với những bãi cát trắng, nắng nóng cùng những đợt gió Lào thổi rất mặt. Nơi này còn nổi tiếng với bàu Trạng³ (hay còn gọi là bàu Thủy Ú). Bàu Trạng tọa lạc⁴ tại xã Vĩnh Tú, huyện Vĩnh Linh. Người Vĩnh Linh cho biết, bàu Trạng có tên gọi như vậy xuất phát từ tên Trạng, gắn liền với vùng đất được mệnh danh là cái nôi của làng Trạng Vĩnh Hoàng

Nguồn gốc của tên gọi bàu Trạng là gì?

ngày xưa. Bàu Trạng là một hồ nước rộng, được người dân sinh sống nơi đây gọi là bàu, xung quanh là những hàng cây xanh ngát và bãi cát trắng mịn tạo nên khung cảnh tuyệt đẹp. Thiên nhiên ở bàu Trạng nổi tiếng hoang sơ, xanh tươi với cây cối bao quanh. Nước trong hồ rất trong. Đặc biệt, đến với bàu Trạng du khách còn được thưởng thức rất nhiều món ăn đặc sản hấp dẫn, chỉ ở đây mới có. Nổi tiếng nhất là món gỏi tép nhảy “độc nhất vô nhị”.

(2) Như tên gọi món tép nhảy, con tép dùng làm gỏi là tép còn sống, đang nhảy bần bật. Tép đồng là loài nhỏ hơn con tôm, xuất hiện nhiều vào từ tháng Ba đến tháng Năm - thời điểm mùa vụ của người dân vừa xong[...]. Tép có vị ngọt, giòn, thơm, còn được chế biến thành nhiều món ăn dân dã hấp dẫn như: tép rang, gỏi tép trộn đu đủ, nhân bánh xèo, tép um

Hình 2: Con tép sống (Nguồn: Internet)

¹ Gỏi: món ăn làm bằng cá hay thịt sống, ăn kèm với giấm, rau thơm và các gia vị khác.

² Tép: một loại động vật giáp xác (cùng phân ngành với tôm), có kích thước nhỏ hơn tôm và thường không có càng lớn.

³ Bàu Trạng: tên gọi khác của Bàu Thủy Ú, một địa danh nổi tiếng nằm ở xã Vĩnh Tú, huyện Vĩnh Linh, tỉnh Quảng Trị.

⁴ Tọa lạc: có nghĩa là nằm ở, đặt ở hoặc có vị trí tại một địa điểm nào đó.

cuốn bánh tráng, mắm tép... Tuy vậy, món ăn trứ danh nhất ở bàu Trạng chính là món gỏi tép nhảy.

Nguyên liệu dùng để chế biến món đặc sản này gồm có: xoài xanh, ớt tươi, tiêu, tỏi, chanh và các loại rau thơm. Tất nhiên, không thể thiếu tép. Tép ở đây là tép tươi sống, đang còn bung tanh tách, được đánh bắt lên từ bàu Trạng. Theo đó, tép sau khi đánh bắt được ngâm nước muối chừng 10 phút rồi cho vào

Chú ý nguyên liệu và cách chế biến món gỏi tép nhảy.

Hình 3: Gỏi tép Vĩnh Tú (Quảng Trị)
(Nguồn: Internet)

cùng các nguyên liệu đã chuẩn bị ở trên. Sau đó đem lên tận bàn để thưởng thức. Trước khi ăn, đầu bếp phải vắt thật nhiều nước cốt chanh vào chậu đựng tép rồi đập nắp lại cho chúng khỏi nhảy ra ngoài. Tiếp đó, họ lắc chậu thật kỹ để con tép thấm hết các gia vị cho đến khi tép hết nhảy sẽ được mở vung. Nếu ai lần đầu đến Vĩnh Linh sẽ không dám ăn đặc sản này bởi tép vẫn sống, nhìn tép có cảm giác rợn⁵ cổ họng. Tuy vậy, chỉ cần ăn một lần thì mới biết món ăn này thật tuyệt vời, bạn sẽ chết mê chết mệt, muốn ăn thêm

nhiều lần nữa. Khi ăn gỏi tép nhảy, người ta lấy một miếng bánh tráng, một ít rau và múc một muống gỏi tép cuộn lại và chấm nước xì dầu trộn mù tạt⁶. Bạn chỉ cần cắn ăn một miếng sẽ cảm nhận được vị ngọt giòn của tép hòa quyện cùng vị cay nồng của mù tạt và vị thơm bùi của các loại gia vị. Uống thêm một hớp rượu đế⁷, bạn sẽ cảm nhận món ăn thật khoan khoái, hào sảng. Có lẽ, cái hấp dẫn của món ăn này chỉ những ai đã đến tận bàu Trạng thưởng thức thì mới cảm nhận hết cái ngon, cái độc lạ của nó.

(3) Đến với bàu Trạng, ngoài món gỏi tép nhảy trứ danh, du khách còn được thưởng thức các món ăn ngon khác mà nguyên liệu dùng để chế biến món ăn được đánh bắt từ bàu: cá gáy⁸, vịt trời⁹, trứng vịt trời chiên, dưa muối kho truyền thống, dưa đỏ Vĩnh Tú..

⁵ Rợn: có cảm giác lạnh người, hơi rùng mình, thường do quá sợ.

⁶ Mù tạt: một loại gia vị phổ biến được làm từ hạt của các loài thực vật thuộc họ Cải. Đặc trưng nổi bật của mù tạt là vị cay nồng, hăng xộc lên mũi do các hợp chất hóa học giải phóng ra khi hạt được nghiền và trộn với chất lỏng (nước, giấm, rượu).

⁷ Rượu đế (phương ngữ): rượu trắng.

⁸ Cá gáy (phương ngữ): cá chép.

⁹ Vịt trời: vịt sống hoang, bay giỏi, mùa rét di cư về các vùng nhiệt đới.

Bạn hãy một lần đến với bầu Trạng để cảm nhận được màu xanh ngút ngàn, tiếng gió rì rào của cây lá, tiếng vỗ khe khẽ của dòng nước tĩnh lặng trong lành.

Đến với bầu Trạng, du khách sẽ được trải nghiệm những gì?

Hình 4: Sắc xanh của Bầu Trạng (Nguồn: Internet)

Người kể chuyện quả quyết rằng có thật/ Ai không tin xin mời đến làng tôi” (Nghe kể chuyện Trạng Vĩnh Hoàng – Ngô Minh).

để thấy lòng mình dịu lại sau những chuỗi ngày làm việc vất vả. Du khách đến đây không chỉ được thưởng thức những đặc sản có một không hai, mà còn được hòa mình vào thiên nhiên bao la, mát mẻ, thoáng đãng khó có nơi nào sánh bằng. Ngồi trên chòi ngắm cảnh, hưởng thụ những cơn gió mát rượi, nhâm nhi những món ăn đặc sản và nghe kể chuyện Trạng Vĩnh Hoàng¹⁰: “Bom hất sang sông đỡ tốn tiền đồ/ Đi bút¹¹ tranh, bút nhảm đuôi cọp/

(Nguyễn Linh Giang, *Bốn mùa thương nhớ*, NXB Thanh niên, năm 2024 , tr.28 – 31)

¹⁰ Trạng Vĩnh Hoàng: một làng nổi tiếng ở xã Vĩnh Tú, huyện Vĩnh Linh, tỉnh Quảng Trị, với lịch sử hơn 400 năm. Làng này nổi bật với những nét văn hóa độc đáo và truyền thống nói khoác, được lưu truyền qua nhiều thế hệ. Ngoài ra, trạng Vĩnh Hoàng còn được biết đến như một cái nôi của nhiều câu chuyện dân gian và phong tục tập quán đặc sắc, phản ánh đời sống và tâm tư của người dân nơi đây.

¹¹ Bút (phương ngữ): cắt cỏ, rạ,...

CÂU HỎI, NHIỆM VỤ

VĂN BẢN KÍ 10

☺ TRƯỚC KHI ĐỌC

1. Chia sẻ: Theo em, khi khám phá một vùng đất mới, điều gì sẽ thu hút con người ta nhất? Vì sao?

2. Dự đoán: Nhan đề “Gỏi tép nhảy – nhìn thấy ghê, ăn thì mê” sẽ nói về vấn đề gì?

📖 ĐỌC VĂN BẢN

GỎI TÉP NHẢY – NHÌN THẤY GHÊ, ĂN THÌ MÊ

(Trích *Bốn mùa thương nhớ*, Nguyễn Linh Giang)

(Phụ lục 2.10)

📄 SAU KHI ĐỌC

☀ KIẾN THỨC BỔ TRỢ

1. Thể loại tản văn và tùy bút (Phụ lục 1)
2. Đôi nét về tác giả và tác phẩm (Phụ lục 3.5)

THỰC HIỆN NHIỆM VỤ

Câu hỏi nhận biết

Câu hỏi 1: Bài tản văn viết về vấn đề gì?

Câu hỏi 2: Món ăn đặc sản “độc nhất vô nhị” và “trứ danh nhất” ở Bà Trạng được nhắc đến là món gì?

Câu hỏi 3: Xác định thành phần câu trong câu văn sau: “Trước khi ăn, đầu bếp phải vắt thật nhiều nước cốt chanh vào chậu đựng tép rồi đập nắp lại cho chúng khỏi nhảy ra ngoài”.

Câu hỏi 4: Quy trình làm món gỏi tép nhảy là gì?

Câu hỏi thông hiểu

Câu hỏi 5: Em hiểu câu nói: “Nhìn thì ghê, ăn thì mê” ở đây có nghĩa là gì?

Câu hỏi 6: Tìm những từ ngữ, hình ảnh thể hiện tình cảm, cảm xúc của tác giả về món “Gỏi tép nhảy”.

Câu hỏi 7: Tìm những từ ngữ cho thấy lời văn của bài tản văn giống như lời nói tâm tình mà tác giả đang trò chuyện với bạn đọc.

Câu hỏi 8: So sánh cách miêu tả Bà Trạng trong phần (1) và phần (4). Từ đó hãy cho biết, sự thay đổi góc nhìn này có ý nghĩa gì?

Bà Trạng phần (1)	Bà Trạng phần (4)
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
=> Nhận xét:	
.....	
.....	
.....	

Câu hỏi vận dụng

Câu hỏi 9: Nếu em là người dân Vĩnh Linh, em sẽ làm gì để quảng bá món gỏi tép nhảy một cách hiệu quả hơn, giúp du khách vượt qua cảm giác “rợn cổ họng” ban đầu?

Câu hỏi 10: Nếu em được sáng tạo một biểu tượng du lịch (logo hoặc slogan) cho Bàu Trạng dựa trên nội dung bài tản văn, em sẽ chọn hình ảnh và thông điệp nào? Giải thích lý do em chọn hình ảnh/thông điệp đó.

HƯỚNG DẪN TRẢ LỜI

Văn bản kí 10: Gỏi tép nhảy – Nhìn thấy ghê, ăn thì mê (Nguyễn Linh Giang)

*** SAU KHI ĐỌC:**

Câu 1: *Gợi ý đáp án*

Bài tản văn viết về Bàu Trạng (hay Bàu Thủy Ú) ở Vĩnh Linh, Quảng Trị, với những miêu tả về cảnh quan hoang sơ, xanh tươi và tập trung giới thiệu về món đặc sản “độc nhất vô nhị” là gỏi tép nhảy.

Câu 2: *Gợi ý đáp án*

Món ăn đặc sản đó chính là Gỏi tép nhảy.

Câu 3: *Gợi ý đáp án*

Trước khi ăn, **đầu bếp** // phải vắt thật nhiều nước cốt chanh vào châu đựng tép rồi đây

TN

CN

VN

nấp lại cho chúng khỏi nhảy ra ngoài.

Câu 4: *Gợi ý đáp án*

* HS nêu được quy trình làm món gỏi tép nhảy:

- Sơ chế: Tép tươi sống đánh bắt từ bầu Trạng được ngâm nước muối chừng 10 phút.
- Trộn và làm chín: Tép và các loại nguyên liệu (xoài xanh, ớt, tiêu, tỏi, rau thơm) được cho vào chậu.
- Vắt chanh: Đầu bếp vắt thật nhiều nước cốt chanh vào chậu rồi đập nắp lại cho tép khỏi nhảy ra ngoài.
- Lắc đều: Lắc chậu thật kỹ để con tép thấm hết gia vị cho đến khi tép hết nhảy (tức là tép đã chín tái bởi axit chanh) thì sẽ được mở vung.

Câu 5: HS trả lời câu hỏi theo cảm nhận và suy nghĩ của mình, có thể tham khảo gợi ý sau:

- + “Nhìn thì ghê” (Rào cản ban đầu): Phản ánh cái nhìn đến “rợn cổ họng” của những người lần đầu ăn món này, bởi tép được dùng để làm gỏi là tép còn tươi sống, đang nhảy bần bật và bung tanh tách.
- + “Ăn thì mê” (Trải nghiệm bất ngờ): Thể hiện sự thỏa mãn và cuốn hút mạnh mẽ về hương vị. Tác giả khẳng định chỉ cần ăn một lần thì sẽ "chết mê chết mệt," bởi vị ngọt giòn của tép hòa quyện với vị cay nồng của mù tạt và thơm bùi của gia vị tạo nên cảm giác khoan khoái, hào sảng.

=> Ý nghĩa câu nói là khuyến khích du khách vượt qua cảm giác e ngại ban đầu để khám phá sự độc đáo và tuyệt vời của món ăn.

Câu 6: *Gợi ý đáp án*

- HS liệt kê được những từ ngữ, hình ảnh thể hiện tình cảm, cảm xúc của tác giả về món ăn:

- + “Ăn món này một lần sẽ thấy chết mê chết mệt, thấy khoan khoái và hào sảng.”
- + “Cái hấp dẫn của món ăn này chỉ những ai đã đến tận bầu Trạng thưởng thức thì mới cảm nhận hết cái ngon, cái độc lạ của nó.”
- + “Món ăn độc nhất vô nhị và trứ danh nhất.”

Câu 7: *Gợi ý đáp án*

* Lời văn mang tính tâm tình, trò chuyện thể hiện qua các từ ngữ sau:

- Xung hô trực tiếp, gần gũi, thể hiện sự chân thành: Bạn, du khách, bạn sẽ chết mê chết mệt, Bạn chỉ cần cắn ăn một miếng..., Bạn hãy một lần đến với bầu Trạng.
- Dùng từ cảm thán, nhấn mạnh: "Tuy vậy, chỉ cần ăn một lần thì mới biết món ăn này thật tuyệt vời", "thì còn gì sướng bằng", "có lẽ".
- Khuyến khích hành động: "Bạn hãy một lần đến với bầu Trạng để cảm nhận được...".

Câu 8: *Gợi ý đáp án*

Bầu Trạng phần (1)	Bầu Trạng phần (4)
- Cát trắng, nắng nóng, gió Lào - Hồ nước rộng, xanh ngắt, trong	- Màu xanh ngút ngàn, tiếng gió rì rào, tiếng nước vỗ khe khẽ. - Cảnh sắc yên bình, hiền hòa.
=> Nhận xét: - Khẳng định giá trị của Bầu Trạng không chỉ là cảnh đẹp hay đặc sản, mà là nơi chốn lý tưởng để nghỉ dưỡng tinh thần, nơi con người có thể tìm thấy sự yên bình, thư thái.	

Câu 9: *HS trả lời theo suy nghĩ của mình, có thể tham khảo gợi ý sau:*

- Nếu là người dân Vĩnh Linh, em sẽ:
- + Đổi mới cách trình bày.
- + Tổ chức trải nghiệm cá nhân hóa.
- + Chiến dịch truyền thông văn hóa
- +.....

Câu 10: *HS trả lời theo suy nghĩ và cảm nhận của mình*